

Lega in podnebje

Velika planina, ki se vzpenja do višine 1.665 m med dolinami Kamniške Bistrice, Črne, Lučnice ter Luške in Kamniške Bele, jo valovita planinska ravan s strmimi pobočji, pašniki v južnem delu, pečevjem, gozdovi in rušjem pa v svojem severnem delu. Glavni dostopi na to planoto so že od nekdanj z južne strani, po njih poteka dogon govedi in drobnice v polsetnih pašnih mesecih. Takšen dostop je od Znamenja skozi Prapretno, mimo Primoža in čez Sušave, Pasjo peč, Kisovec na Malo in Veliko planino. Po teh dveh poteh še dandanes gonijo živino na pašnike Velike planine. Ostali dostopi so lovske in turistične steze: iz Predkonjske na Žrelo; od Kraljevega hriba po Gorenjski stezi na Žrelo ali Rigel; s Kopišč v Dol in na Konjščico; iz Luške Bele čez Prag v Dol; s Presedljeja čez Konja; Rsenik v Dol in dalje na Konjščico; iz Podvolovljeka na Marijine njive; iz Šunc čez Suške peči in Jelšov konfir na Gojško planino; iz Smrečja čez Krivčevo, Podkraj in Debeli rob na Malo planino; iz Potoka mimo Primoža in Petra, na Prekope, Sušave, Pasjo peč, Kisovec in Malo planino. Razen omenjenih pristopov je še več variant, ki pa za množični pristop turistov niso primerne, to so le kombinacije lovskih steza in gamskih stečin.

Na velikoplaninski planoti prevladujejo severo-vzhodni in jugozahodni vetrovi, toč primanjkuje vode, čeprav ima to področje razmeroma največ padavin v Sloveniji. Po hidrometeoroloških podatkih ima Velika planina:

144 dni v letu padavine (po kriteriju 1 liter padavin na 1 m² v 24 urah)

183 dni meglo

138 dni oblačnih

44 dni je jasnih (542 ur na leto je sončnih).

Višina letnih padavin na Veliki planini je 2.500 mm od te količine je 25% snega.

Analiza lokalnih razmer in faktorjev nam je pokazala, da je severozahodni del Velike planine, prav zaradi svoje lege in konfiguracije, bodoče žičnice in odprtega razgleda, še najbolj primeren za zgraditev turističnega centra in počitniških naselij. Zato smo v urbanističnem programu celotno velikoplaninsko področje razdelili v dva dela: v večji zaščiteni planšarski (etnografski) del na jugu in vzhodu ter manjši za turistično izgradnjo namenjeni rekreacijski del na severozahodu planote. Ta severozahodni, proti dolini Kamniške Bistrice nagnjeni predel je trikotne oblike in ima celotne površine dobre tri kvadratne kilometre, kar ustreza predvidenemu gradbenemu programu kot tudi bodoči turistični kapaciteti in eksploataciji velikoplaninskega področja.

Zasnova

Na Veliki planini smo se pri zasnovi turističnega centra odločili za način gradnje, ki doslej ni bil običajen v gradbeni praksi v gorah in je drugačen od sistema postavljanja velikih turističnih objektov v planinskem svetu. Osnova za omenjeno gradnjo je lesena, sodobno urejena velikoplaninska koča s šotorasto skodlasto streho, logično locirana in ustrezno grupirana na terenu v zaključene zaselke.

V ta namen je Zavod za spomeniško varstvo Ljubljana izdelal več tipov počitniških koč, ki jim je osnova velikoplaninski ovalni stan. Ti tipi koč so prilagojeni različnim legam terena, orientaciji pobočij, vetrovnim razmeram, razgledu in osončenju. Tako so nastali tipi A1, A2, A3, A4, A5, A6, B, C1, C2, C3, C4. Od teh tipov koč so A1, A2, A3, B ter C1 primerni za južna osončena pobočja s dominantno orientacijo koče oziroma oken na jug, medtem ko so tipi A4, A5, C2, C3 in C4 primerni tudi za pobočja nagnjena proti severu, s razgledom na gore in s osončenjem prostorov s juga.

Zaradi dominantnih vetrov s severovzhoda in jugozahoda predvsem v zimskih mesecih, smo objekte temu primerno orientirali. Vsako odstopanje od empirično dognane orientacije posameznega objekta zmanjšuje njegovo funkcionalno vrednost še posebej v zimskih mesecih. Jugozahodnik prinaša tedaj težak južni sneg, severozahodnih pa pršič, zato naj se pri vseh tipih koč razen pri A2 in B sleme orientira v smer vzhod-zahod z dopustnim odklonom 30 stopinj na sever ali jug. Pri lociranju koč na južnih pobočjih, brez direktnega pogleda na osrednji sklop Kamniških Alp, smo dali prednost osončenju prostorov, pri lociranju koč na severnih razglednih pobočjih pa ima prednost razgled na Kamniške Alpe.

Med posameznimi kočami bomo ohranili sestoje rušja in planinske flore, respektirali bomo planinsko vegetacijo, ki se v teh višinah bori za svoj obstanek. Varovali bomo tudi rušo, da preprečimo širjenje skalnatih goličav. Komunikacije, ki povezujejo objekte, naj se nenasilno prilagodijo terenu in diskretno vključujejo v planinski svet. Brežine, ki nastanejo pri gradnji cest z useki in nasipi, bomo ozelenili že med gradnjo, ter tako preprečili erozijo.

Po prej navedenih urbanističnih principih je že locirano v letu 1960 naselje na Jamah, z manjšimi samovoljnimi odstopanji od osnovnih načel orientiranja in lociranja objektov na terenu, v letu 1961 naselje za Gradščem, zametek naselja pri Križih in za Plečem, v letu 1962 zametek naselja na Šimnovcu. Dislocirano pa je gostišče za Zelenim rodom.

Na planšarsko izletniškem področju, ki ga bomo ščitili in vzdrževali, pa predvideva urbanistični program ohranitev prvobitnih, slikovito grupiranih planšarskih naselij, primerno saniranih in vzdrževanih v njihovi prvotni zasnovi in izvedbi, obliki in obdelavi. Dostojno prezentiranje etnografske in pokrajinske lepote tega gorskega sveta naj a

svojo slikovitostjo vedno snova privabljajo obiskovalce: najemnike-bajtarje, turiste, izletnike, letoviščarje in smučarje.

Kot smo že prej omenili, je celotno velikoplaninsko področje razdeljeno v zavarovani etnografski del, kjer je prepovedana gradnja novih objektov, razen dograditve manjšega turističnega centra na Mali planini, in v turistični predel, kjer bosta zgrajeni srednja in zgornja postaja osebne žičnice, smuške vlačilnice, turistični objekti in počitniška naselja. S takšno delitvijo obravnavanega področja naj bi prvobitni planinski svet s planšarstvom in njegovo arhitekturo ohranili za potrebe turizma in živinoreje, obenem pa bi obema področjema, na katerih dominirata dve različni gospodarski panogi, planšarstvo in turizem, omogočili nemoten razvoj in medsebojno sožitje.

Coning

Turistično področje Velike planine s ploščino približno treh kvadratnih kilometrov obsega svet med Gradiščem, zahodnim robom planote s Riglom, Šimnovcem in Kuklarji, nadalje med planino Konjščico, Jelšami, Koritnim vrhom in Vernicami. Na tem rušnatem skalnatem, gozdnem in pašnem ozemlju je situiran turistični center Velike planine s počitniškimi naselji. Urbanistični program predvideva tod devet novih počitniških naselij. Med njimi je dvoje večjih: na Jamah (30 koč), za Gradiščem (26 koč) ter sedem manjših: za Plečem (7 koč), Zeleni rob (10 koč), pod Purmanom (10 koč), pri Križih (5 koč), na Petelincu (5 koč), na Šimnovcu (10 koč) in na Kuklarjih (5 koč), skupno torej 100 počitniških koč s približno 600 ležišči. Ta naselja so postavljena tako, da se čimbolj prilagajajo terenskim, vremenskim, komunikacijskim in drugim pogojem, ki so v neposredni zvezi s rekreacijo in bivanjem v višinah okoli 1.500 metrov.

Nad zgornjo postajo žičnice je predviden planinski hotel s kapaciteto 100 sedežev (+ 100 sedežev na prostem) in 80 ležišč ter 300 obroki, na prevalu za Zelenim robom pa shopping-center, kiosk za spominke in upravna zgradba s servisom. Hotel bo imel več dependans tipa A6. Na Šimnovcu sta locirana dva manjša hotela, prav tako s dependansami tipa A6.

Posebno zavarovano področje pa je etnografski del Velike planine, kjer prevladujejo gozdovi in pašniki in kjer ležijo Velika, Mala in Gojška planina, Dovja raven in Marjanine njive.

Turistično področje je zaradi svoje lege bolj zaščiteno pred burjo, kot pa pašniško planšarsko področje. S turističnega področja se odpira razgled na verigo Kamniških Alp od Krvavca čez Kalški Greben, Grintovec, Dolgi hrbet, Štruco, Skuto, Kranjsko Rinko, Tursko goro, Jermanova vrata, Planjavo, Škarje, Ojstrivo, do Velikega vrha in še naprej čez Raduho, Rogatec, Lepenatko, Kašni vrh in Plešivec. Meja med obema področjema poteka, kot je že omenjeno, po razvodnici čez Jelše, Koritni vrh, Vetrnice, Gradišče in nad Zaplečem do prepadnih sten, ki strmo prepadajo na Gorenjsko stezo.

Arhitektonski in urbanistični elementi

Pri zasnovi turističnega centra in pri arhitektonski obdelavi objektov v novih počitniških naseljih na Veliki planini se je projektant ravnal po osnovnem navodilu: ohraniti organsko strukturo, kot tudi arhitektonsko formo pastirskega stanu, izrabiti njegovo prilagojenost pokrajini in vremenskim razmeram ter jo izrabiti za potrebe sodobnega turista, izletnika, smučarja, letoviščarja in sploh človeka, ki išče oddiha v prvobitnem gorskem svetu. Program predvideva, da se počitniške koče in turistični objekti iz ekonomskih

in estetskih razlogov gradijo predvsem iz materiala, ki je na arhitektonske elemente, značilne za ta region: visoko dvokapno streho, pokrito s smrekovimi škodlami, pokončna okna z oknicami, stene naj bodo zunaj obite s škodlami ali deskami, oziroma vezane iz hlobov in na zunanji strani neopazene. Pohištvo v teh objektih naj bo prav tako leseno. Projektant mora zato temeljito poznati zasnovo, gabarit in arhitektonske elemente, kot tudi konstrukcijo profane arhitekture južnega dela Kamniških Alp; pri projektiranju mora novogradnje vskladiti z že obstoječimi prvobitnimi objekti, tako da bo celotna arhitektura na Veliki planini organska, enovita ter zrasla s pokrajino. Takšna arhitektura bo s svojo elementarno formo in pristnim materialom psihološko pozitivno učinkovala na gledalca.

Gorska pokrajina, domača arhitektura in planšarsko življenje v poletnih mesecih, pozimi pa smučanje v zasneženi pokrajini, in bivanje v počitniških kočah, naj torej v obiskovalcu vzbudijo zavest, da živi v okolju, povsem različnim od tistega, v katerem biva in dela vsak dan. Ta zavest, pa oster zrak, insolacija, sproščeno gibanje na prostem in široki razgledi, naj pripomorejo k psihični in fizični rekreaciji obiskovalca Velike planine. Oblika počitniške kočice, izpeljane iz ovalnega pastirskega stanu, razporeditev prostorov in topel material, iz katerega je kočica zgrajena, njena udobnost in lega v pokrajini naj pri izletniku, planincu in smučarju vzbudijo neposreden odnos do gorskega okolja. S pravilno razdelitvijo posameznih počitniških kočic in ohranitvijo vegetacije, naj skuša projektant pri stanovalcih vzbuditi tudi zavest lastne samostojnosti, obenem pa primerne izoliranosti, razen tega pa mora obiskovalcu omogočiti še sožitje in neposredno vključitev v družabno življenje turističnega centra.

Kočice v počitniških naseljih iz zgoraj navedenih razlogov ne

bomo oštevilčili, pač pa jih bomo prav zaradi njihove specifičnosti, kot tudi zaradi lažje orientacije poimenovali: na Jamah (zaradi svoje lege) po gorski flori, za Gradiščem (zaradi razgleda na celotno gorsko verigo Kamniških Alp) po gorskih vrhovih in sicer z ženskimi imeni gorskih vrhov in po izrazitejših terenskih točkah v Kamniških Alpah, za Plečem po osebnih imenih, na Zelenem robu in pod Purmanem (zaradi razgleda na Kamniške Alpe) z moškimi imeni vrhov, pri Križih in na Petolinu po gorski favni (obe naselji ležita v bližini levišč), na Šimnovcu in na Kuklarjih pa po ledinskih imenih.

Za poimenovanje in izdelavo enotnih napisov na kočah poskrbi odbor za turistično izgradnjo Velike planine, oziroma Počitniška skupnost na Veliki planini.

Turistični centri

Od turističnih objektov je na prevalu nad Traticami pod severozahodno rebro Gradišča prislonjen shopping-center, zaščiten pred jugozahodnikom, ki je tod posebno v zimskih mesecih silovit. Nasproti shopping-centra je pod Zelenim robom lociran manjši objekt z obvezne orientacije slemena vzhod - zahod. Tu bo uprava žičnice in servis, v prvi fazi izgradnje pa objekt za delavce, zaposlene pri gradnji žičnice.

Nad zgornjo postajo žičnice pod Gradiščem je lociran planinski hotel s 100 (+100) sedeži, 300 obroki in 80 ležišči, s restavracijo in mlečno restavracijo, gostinsko sobo, lovsko sobo in planšarskim kotom. Na Traticah je predviden provizoričen turistično-gostinski objekt P.D. Kamnik.

Planinski hotel z zgornjo postajo žičnice, shopping-center, kiosk, upravni objekt s servisom in turistično gostinski objekt tvorijo organski center turističnega področja Velike

planine, ki je funkcionalno in komunikacijsko vezan na okolišnja počitniška naselja in na sedežnico. Tudi na Šimnovcu je predviden manjši turistični center ob srednji postaji osebne žičnice.

Na robu Šimnovca nad Kamniško Bistrico je situiran manjši hotel z depandansami, v macesnovju na Šimnovcu pa je določen prostor za camping s stalnimi ognjišči in s zalogo drv v butarah, ki bo napredaj v campu. Tu bo tudi sanitarni vozil s vsemi napravami, ki jih potrebuje sodoben camping. Na robu nad Šimnovcem pa je predviden manjši hotel z depandansami.

Hrbtenica turističnega področja, kot tudi obeh turističnih centrov pod Gradiščem in na Šimnovcu je sedežnica, ki poteka s Šimnovca na Traticce.

Komunikacije

Celotno obravnavano področje je izrazito planšarski gozdarski in lovski teren, po drugi strani pa rekreacijsko, turistično in smučarsko področje. Zaradi takšnega značaja ozemlja, posebej pa še s upoštevanjem njegovega rekreacijskega značaja, smo s Velika planine odstranili motorni promet, zvočnike na prostem, motorne agregate, sirene itd. 3 predvidene zgraditve avtomobilske ceste iz Smrečja čez Raka v Luče in s odcepom ceste s Raka proti Gojški planini, se bo motorizacija približala tej gorski planoti. Za osebni in tovorni avtomobilski promet je predvidena končna postaja v Repu na Gojški planini. Tu so določeni parkirni prostori za motorna vozila in eventualne garaže s boksi. Ker bo imela relacija Smrečje - Rak - Gojška planina skoraj kilometersko višinsko razliko in ker so snežne padavine v teh višinah precejšnje, bi bil možen neoviran avtomobilski promet brez pluženja le kakih šest mesecev na leto. Zato bo osebni in tovorni transport v glavnem potekal po žičnici

iz Kamniške Eistrice, ki s svojo zgornjo postajo sega prav v osrčje glavnega turističnega centra Velike planine.

Vozne poti, ki so sedaj speljane po Veliki planini, služijo predvsem dovozu gradbenega materiala in obrtniških izdelkov za gradnjo na turističnem področju, v manjši meri pa za adaptacijo in vzdrževalna dela na planšarskem področju. Pota, zgrajena za prevoz gradbenega materiala za dela na turističnem področju, bomo po zgraditvi objektov zopet ozelelenili, tako da bo valovita planota znova pokrita z zelenim ruznatim prestiralom. Le vozne poti od zgornje postaje žičnice do naselij in turističnih objektov ostanejo stalno v uporabi, zato jih bo treba vzdrževati in utrjevati. Glavne peš poti bodo tako izdelane, da jih bo zmogel tudi obiskovalec s promenadno obutvijo. Vzdrževanje poti in steza v naselju bo poverjeno čuvarju naselja, vzdrževanje vseh ostalih poti in steza pa bo treba organizirati s posebno službo v sklopu "Snage" Počitniške skupnosti na Veliki planini, uprave "Žičnice na Veliko planino" in gostinsko turističnega podjetja Velika planina.

Varnost in kažipot

Na značilnejših terenskih točkah, na razcepih in odcepih poti, bomo postavili do 2,5 m visoke kažipote iz krepkih viharnikov, kritih s škodlasto streho. Nanje bodo pritrjeni rdeči smerokazi s belimi napismi. Za jesenske, zimske in spomladanske mesece, ko se vrstijo snežni meteži, megla in plohe, so predvidene sezonske zimske markacije. To so smerokazi na jeklenih stojkah, natakneni na zabetonirane nožnike. Na kritičnih odsekih poti bodo ti smerokazi postavljeni v razdaljah 10 m - 15 m, na preglednejših pa na 25 m. V zimskih mesecih bo morala na Veliki planini delovati tudi stalna gorska reševalna služba.

V zgornji postaji žičnice in v hotelu bo montirana orientacijska karta Velike planine. Enaka karta bo tudi v velikoplaninskem prospektu. Za orientacijo v temi in mogli naj se pretehtajo še drugi načini, kot so: zvočni in svetlobni signali, zvonec, rog itd.

Zahedni rob Velike planine nad Kamniško Bistrico, predvsem na predelu Šimnovca, bo treba ograditi s leseno ograjo iz okroglice.

Ker je velikoplaninska planota zelo razgibana in v zimskih metežih nevajenemu obiskovalcu nevarna, bo treba iz varnostnih razlogov temeljito obdelati in izvesti markiranje glavnih prometnih poti na celotnem področju Velike planine.

Oskrba z vodo

Kraška ravan Velike planine ne premore izdatnejših studencev. Le na robu planote, na tektonskih prelomnicah in na stranskih pobočjih so šibki izviri pitne vode. Na Mali planini je Curla ali Golca, na Gojski planini Jefino korito in studenec v Pragu, studenec nad Jerohi in Gregorjeva ali Hrončeva korita nad Luško Belo, na Konjščici pa močnejši studenec v grapi pod Bernardovo bajto.

Šibek izvor vode je na Veliki planini zajet v vodnjak, enak izvir se po ustnem izročilu in po šibkih znakih obeta na Traticah na severozahodni plati Gradišča. Naravni sbiralnik obeh močil je v Gradišču, konkavna ploskev samega vrha (1.665 m) je pripraven lovilec deževnice, odtod odteka voda po navpičnih preduhah v notranjost Gradišča. Sam vrh mora torej iz sanitarnih razlogov ostati nepozidan. V obeh Veternicah na meji med turističnim in planšarsko izletniškim področjem leži večni sneg, ki je bil pred letom 1945, razen deževnice, edini vir pitne vode pastirjev v pašnih mesecih.

Vsi novi objekti na turističnem področju imajo betonske cisterne za deževnico, ki jo lovimo na skodlastih strehah in čistimo ter trdimo v filterih.

Zgraditev vodovoda za turistično področje s lovilno ploščadjo deževnice ali z zajetjem studenčnice v grapi pod Konjščico je stvar bodočnosti.

Oskrba s kurivom

Turistične objekte in počitniška naselja bomo v prvih letih oskrbovali s kurivom iz bukovih, doslej še neizkoriščenih gozdov na Jeronih. V ta namen bo treba do sečišč na Jeronih čez Prag nakopati in utrditi vozno pot, ali pa organizirati prenos drv s bosenskinimi konjiči.

Planinski hotel in gostišča bodo ogrevani s centralno kurjavo na nafto, mazut ali premog, ostali turistični objekti pa s klasično kurjavo na drva in premog ter delno s električno energijo (pečmi in sevalniki). Seveda bomo uporabljali začasno ogrevanje nekaterih počitniških koč tudi butan.

Trgovina in oskrba z živili

Prebivalci počitniških naselij se bodo z osnovnimi živili oskrbovali v shopping-centru. Ta bo dobavljal provijant iz Kamnika do Kraljevega hriba s kamioni, od ted naprej pa po žičnici. Prebivalci naselij, izletniki in smučarji, bodo imeli možnost prehrane tudi v hotelu pri zgornji postaji žičnice, v gostišču na Šimovcu ter v turističnih objektih na Mali planini.

V pašni dobi od približno 15. junija do 15. septembra, se na pašnikih Velike, Male in Gojške planine prepase okoli 800 glav goveje živine, tako da je v teh mesecih dovolj mleka za potrebe turističnega področja. Zgraditi je treba

na primernem prostoru v planšarskem selišču le zbiralnico mleka, ki naj se svojo mero in zunanjo obdelavo vključi v arhitekturo planšarskega selišča na Veliki planini. V shopping-centru ali v samostojnem kiosku, zgrajenem kot drvarska kočica iz hlebov z vozavo "na miš", bo organizirana prodaja spominkov, razglednic, panoram, edicij o Kamniških Alpah in o Veliki planini. Velikoplaninski spominki bodo predvsem originalne rezbarije pastirjev v lesu, kosti ali jelenovem rogu, miniaturni planšarski artikli ter izdelki, ki so značilni za ta gorski predel. Pri produkciji in prodaji spominkov bo treba organizirati nenehen strokovni nadzor (Kamniški muzej), tako da že v kali zatrema možnost, da bi se pojavil in prodajal kič.

Servis

V upravnem objektu na prevalu pod Zelenim robom, ali pa v samostojni zgradbi, bo urejena shramba in izposojevalnica smuči. Za servisne usluge smučarjem, turistom in isletnikom je tu predvidena manjša obrtna delavnica. Manjši servisi so: popravilo obutve, popravilo smuči, manjša obrtniška popravila v kočah in ostalih objektih in dobava kuriva po naročilu.

V počitniških zaselkih je predvideno mesto čuvaja, ki bo vzdrževal pota in steze v naselju, skrbel za red na svojem področju, zračil kočice in po potrebi tudi zakuril v posameznih prostorih, skrbel za transport tevorov od zgornje postaje žičnice v počitniško naselje in opravljal manjša servisna popravila na kočah članom počitniške skupnosti.

Za vzdrževanje reda in miru na celotnem področju Velike planine bodo pri izstopu iz postaje žičnice za obiskovalce postavljeni opozorilni napisi. Prav tako je predvidena na tem področju tudi stalna postaja GRS, izpostava LM ter logarska in meteorološka služba.

Snaga

Bodoča osebna žičnica bo pomnožila število obiskovalcev Velike planine. Zato je treba že pred dograditvijo žičnice organizirati "Snago", ki naj funkcionira podobno kot v mestu. Uslužbenec bo na terenu pobiral odvržene konzervne žkatle in papir ter odpadke odnašal v zbiralne jame. Obenem pa bo opozarjal izletnike na vzdrževanje snage in preprečeval kurjenje na prostem.

za zbiranje odpadkov in za vzdrževanje snage se pri turističnih naseljih izkopane jame, pokrite s prenosnimi lesenimi pokrovi na nasadilih. Odpadke bo "Snaga" klorirala, in sežigala ter končno jamo zasula. Smetiščne jame naj bodo izkopane po možnosti v rušju za vsak turistični objekt posebej, v naseljih pa za več počitniških koč skupaj.

Kanalizacija

V prvi fazi turistične izgradnje Velike planine ni predvidena izgradnja kanalizacijskega omrežja. Zaenkrat imajo počitniške kočje vodotesne greznice, večji turistični objekti pa prekatne greznice. Za vsa naselja in objekte je ščenje greznice organizirano skupno s ročno črpalko in cisterne na vozu. Klorirane fekalije bomo odvažali v izkopane jarke in jih zasipali.

Položitev kanalizacijskega omrežja in zgraditev čistilnih naprav na turističnem področju Velike planine bo zaradi razgibanosti terena in apnenčeve strukture pod tanko rušnatjo plastjo, pa tudi zaradi razsežnosti področja, težavno in drago. Zato tega nismo vključili v prvo fazo turistične izgradnje. Iz istih razlogov smo opustili tudi položitev vodovodnega omrežja.

Elektrifikacija

Turistično področje Velike planine bomo elektrificirali iz doline Kamniške Bistrice, in sicer z visokonapetostnim protim vodom do Kuklarjev, kjer bomo z električno energijo napajali elektromotorje srednje postaje osebne žičnice. Odtod bo potekal kablovod ob severnem robu smučišč med Gradščem, Zelenim robom, Purmanom in Šimnovcem do počitniških zaselkov in turističnih objektov ob žičnici.

Počitniški zaselki na Šimnovcu in na Kuklarjih bodo napajani z električno energijo po kablu iz transformatorske postaje na Šimnovcu.

Elektrifikacija turističnega področja bo rešena neposredno po zgraditvi zgornje postaje žičnice, turističnih objektov in počitniških naselij, medtem ko sta izgradnja vodovoda in kanalizacija vezana na splošno perspektive razvoja v kamniški komuni, posebej pa še na Veliki planini.

Zaradi vremenskih, tehničnih in estetskih momentov odpadajo seveda na Veliki planini vsi prosti elektrovi in telefonski vodi na drogovi.

Turistični center na Mali planini

Na Mali planini, v območju Kranjskih Vršičev, že obstoja rudiment manjšega turističnega centra. V tem predelu stoji Dom PD iz Domžal, Dom Induplati iz Jarš, Dom Kaolin iz Črne in Dom DES iz Domžal. Predvidena je izgradnja 4 - 6 novih turističnih objektov odprtega tipa, ki ne bodo presegali velikosti tipa C4 in C5.

Med turističnim centrom na Veliki planini in turističnim centrom na Mali planini, oddaljenima vsaksebi 20 minut zložne hoje, ne bomo postavljali gostinskih ali turističnih objektov. To področje, po svoji konfiguraciji karakte-

ristično za Veliko planino, bomo ohranili takšno, kot je. Izletnik naj se tod sprehodi in ustavi šele na Mali planini.

Na Mali planini nad Stanom je na sončnem pobočju grob neznanega partizana. Tu bo postavljen macesnov spominski steber, figuralno obdelan s motiviko iz NOB, karakteristično za ta gorski predel.

Osrednji spomenik, padlim na tem področju, pa bo ostal v turističnem centru Velike planine.

Ohranitev in zasaditev vegetacije

Med kočami v naseljih, med turističnimi objekti in na posebej izbranih točkah Velike in Male planine bomo zasadili macesne in smreke, kar naj bi vsaj malo ublažilo nasilnost gradbenih in tehničnih posegov v velikoplaninsko pokrajino. Z ustreznim odlokom in nadzorno službo je treba takoj preprečiti vsake samovoljne sečnje, vsako obsekavanje in požiganje smrek, viharnikov in rušja ne samo v gozdovih, temveč tudi na pašnikih. Gozdarski organi naj v gozdovih izvajajo samo sanitarno sečnjo, na pašnikih pa naj ostanejo viharniki in samorastniki kot sestavni del gorske pokrajine.

Po dograditvi glavnih objektov v novem turističnem centru bomo likvidirali in odstranili žage v Veliki Vlačici, mizarstvo delavnice za Zelenim robom, peskokop na Veliki planini, žični žerjav, skladišča, lope in ostale začasne objekte.

Smuške trase in vlečnice

Standardne in glavne izletniško-smuške proge bomo označili s markacijami in orientacijskimi napisi. Smuške vlečnice so predvidene na naslednjih trasah: Tiha dolina - Velika

planina s 450 m dolžine, Poljane - Poljanski rob s 150 m dolžine in Dol - Konjščica s 700 m dolžine. Na standardnih smučiščih bodo obratovala prestavljive smuške vlečnice na električni pogon. Elektromotorje bomo napajali po prenosnem kablu zakopancem v sneg. Vse vlečnice na planšarskem (etnografskem) področju Velike Planine, morajo biti montažne in sezonske. Najkasneje v mesecu maju vsakega leta, jih mora lastnik odstraniti in shraniti do začetka nove smučarske sezone.

Na Veliki planini so vsako zimo smučki tečaji in mladinska tekmovanja. Snežne razmere so posebno ugodne na pobočjih, kjer še ni smrekov gozd popolnoma izsekan. Takšni tereni s pršičem in debelo podlago so na severni in vzhodni strani Bukovca, na Dovji ravni, na severnem pobočju pod Konjščico, okoli Tihe doline na Jerohih.

Ponekod je v normalni zimi ugodna smuka na srenu do konca maja.

Alpinum

V območju Vetrnic v višini okoli 1.600 m na meji turističnega področja ob glavni prometni arteriji na planini je predviden alpinum, kjer bo zbrana bogata alpska flora Kamniških in Julijskih Alp. Zaradi svoje lege in ugodnih vegetacijskih pogojev naj bo ta alpinum najbogatejši v naših Alpah.

Planšarsko (etnografsko) področje

Razsežni južni in vzhodni del velikoplaninske planote je v urbanističnem programu obravnavan kot planšarsko in etnografsko področje, namenjeno izletom in sprehodom, ki naj ohrani svoj prvobitni značaj in svoja značilna pastirska selišča.

Planšarska naselja na tem področju so etnografska posebnost, predvsem seveda pastirsko naselje na Veliki planini, ki je obenem največje planšarsko selišče na Slovenskem.

Ker so bile planšarske kočice na velikoplaninski planoti med vojno požgane, in lastniki niso vseh objektov znova postavili, je treba omogočiti postavitev požganih koč, ter tako izpopolniti vrzeli v prvotni podobi planšarskih naselij.

Iz kulturnozgodovinskih in turističnih interesov je treba regulirati in omogočiti vzdrževanje etnografsko pomembnih objektov svoji prvobitni formi in originalni arhitektonski obdelavi. Predvsem je treba omogočiti nabavo in posek primerne lesa na Veliki planini za vzdrževanje in obnavljanje planšarskih koč. Preprečiti je treba takoj postavljanje raznih prizidkov k planšarskim kočam, prekrivanje in obijanje objektov s pločvino in krajniki, mazanje škodljivih streh s katranom, odpadnim strojnim oljem in podobnimi premazi, vgrajevanje trodelnih in raztegnjenih oken, ki kvarijo harmonično arhitektonsko celoto lesenega selišča. Prav tako bo treba omogočiti vzdrževanje osekov okoli koč v dosedanji originalni izvedbi s strgačami, verejami in smrekovimi roči. Poskrbeti bo za strokovna navodila in nadzor pri adaptacijah in sanacijah posameznih planšarskih koč in celotne velikoplaninske aglomeracije. Za izpolnitev agornjih nalog, kot tudi za nadzor nad izvajanjem gradbenega režima, naj poskrbi Zavod za spomeniško varstvo Ljubljana v sporazumu s upravnim organom bodočega Kamniškega narodnega parka.

Nekontrolirana sečnja za kurjavo po pašnikih je že uničila najlepše samorastnike ter tako okrnila prvotno elementarno podobo gorske pokrajine na Veliki planini. Viharniki, simbol tega planinskega sveta, so tudi že skoraj izsekani. Ustaviti bo treba takoj obsekavanje, sečnjo in požiganje vegetacije na pašnikih.

Zaradi posebno občutljivih oblik in specifičnega značaja arhitekture na Veliki planini in pa ker je planšarski ovalni stan etnografska posebnost, mora vse morebitne adaptacije, poleg pristojnega upravnega organa ObLO Kamnik, potrditi in usmerjati Zavod za spomeniško varstvo Ljubljana. Isto velja za novogradnje na turističnem področju.

Red v počitniških naseljih

Režim in red v novih naseljih bo predpisan s pravilnikom, ki ga sprejme Svet počitniške skupnosti Velike planine ali posameznih naselij.

Lov.

Velikoplaninski teren je rezervatno lovišče pod upravo Zavoda za gojitev divjadi "Kozorog" v Kamniku.

Tod so rastišča gorske divjadi, gamsov in srnjadi, dovolj je divjih prašičev, lisic, zajcev, kun, velikih petelinov in ruševcev. Lovski koči stojita nad Konjščico in na Dolu.

Tudi medved včasih prezimi v votlinah in zijalkah odročnega in težko prehodnega sveta na Jeronih.

Posebna nadlega so psi klataži, ki trgajo divjad in drobnico po Veliki planini in s tem povzročajo občutno gospodarsko škodo. V poletnih in jesenskih mesecih pokoljejo do 20 ovac še več pa jih poženejo čez stene v prepade.

Podivjane pse je treba postreliti, za odstrel teh škodljivcev poskrbi lovski čuvaj.

Kamniški narodni park

Zaradi zavarovanja izrednih pokrajinskih lepot in etnografskih posebnosti pastirskih naselij na Veliki planini izdelava Zavod za spomeniško varstvo SRS v sodelovanju s

Zavodom za spomeniško varstvo Ljubljana predlog za progla-
sitev planote Velike planine in doline Kamniške Bistrice
za Kamniški narodni park. Osnovne ugotovitve, smernice in
določbe iz urbanističnega programa veljajo kot vodilo pri
izdelavi predloga za Kamniški narodni park.

Narodni park upravlja organ, ki ga potrdi komisija za na-
rodne parke pri Svetu za kulturo in prosveto SRS. Zaradi
občutljivih nalog v zvezi z zavarovanjem etnografskih zna-
menitosti in ohranitvijo pokrajinskih lepôt ima Zavod za
spomeniško varstvo Ljubljana, kot tudi Zavod za spomeniško
varstvo SRS, svojega zastopnika v upravnem organu narodne-
ga parka.

Etnografski in prirodni spomeniki

Kot smo že poudarili v prejšnjih poglavjih, so številna
pastirska selišča, posebej pa še ono na Veliki planini,
s svojimi avtohtonimi ovalnimi stanovi, naš arhitektonski
in etnografski unikum. Med objekti, ki so že skoraj vsi
znotraj adaptirani in prilagojeni potrebam turista in smu-
čarja (devet mesecev na leto prebivajo v llo pastirskih
kočah turisti in smučarji, tri do štiri pašne mesece pa
jih uporabljajo pastirji), večina nima več prvotne notranj-
ščine. Nekaj pa jih je, ki so še bolj ali manj ohranjeni
v svoji prvotni obliki. Med temi, ki imajo še originalno
notranjo ureditev z odprtim ognjiščem in s svetlobno lino
na smuk, je najbolje ohranjen Preskarjev stan s prastarim
ovalnim tlorisom. Ohranili ga bomo kot muzejski objekt na
prostem.

Med prirodne spomenike in znamenitosti na Veliki planini
smo uvrstili obe Veternici na Veliki planini, Snežnico pri
Beli griči na Gojški planini, udor Strnovahko na Mali pla-
nini in Luknjo v Stenah pod Traticami. Izredno bogata je
tudi planinska flora in favna, čudovite so razsežno plos-

kve gričevnika, svišča, resja, v spomladanskih mesecih podleska itd.

Podzemna brezna, zijalka in sapnice v kraškem svetu Velike planine so deloma raziskovane. Nekatera še čakajo odkritij.

Tako Dovja griča s podzemskim rovom in voflino, kjer so planšarji okoli leta 1910 našli kosti jamskega medveda. Znani so tudi Dovji grobovi v bližini Dovje griče. Arheološke sonde na Gradišču in na Dovjih grobeh so ostale brez pozitivnih rezultatov. Le v Dovji griči, kjer so po ljudskem izročilu živeli "dovji možje", so bili v letu 1963 najdeni ostanki prazgodovinske keramike. Na Veliki planini bi bila potrebna temeljita arheološka raziskovanja, ki bi morda osvetlila provenienco prastarih ovalnih objektov na tem področju, kot tudi vzroke, zakaj so se prav tod ohranile nekatere arhaične oblike planšarske dejavnosti, noše, vraž, običajev in ljudskih pesmi.

S k l e p

Predloženi urbanistični program je izdelan po sklepih in smernicah, sprejetih na posvetovanjih, sejah in konferencah v letih 1953 do 1964 na ObLO Kamnik, Turistični zvezi Slovenije, Državnem sekretariatu za blagovni promet SRS, Svetu za kmetijstvo in gozdarstvo OLO Ljubljana, Komisiji za zimsko športne centre pri TŽS, Zavodu za spomeniško varstvo SRS in na Oddelku za družbene službe OLO Ljubljana.

Namen urbanističnega programa je ohranitev in vzdrževanje Velike planine v vsej njeni lepoti, s njenimi posebnostmi, znamenitostmi in prvobitno planšarsko arhitekturo. Tašna naj služi predvsem rekreaciji in turizmu. V ta namen je planirana izgraditev dovolj močnega turističnega centra s ustreznimi stanovanjskimi in prehranbenimi kapacitetami,

obenem pa je v programu predviden nemoten razvoj planšarske dejavnosti s proizvodnjo mleka in mlečnih izdelkov, ki jih bo konsumiral turistični center s svojimi počitniškimi naselji. Ker ima obravnavano področje svojski značaj in funkcijo in ker so poleg osnovnih programskih potez prave dejavnosti izredno važni za ohranitev enovite in pristne podobe Velike planine, smo program v nekaterih odstavkih, ki tangirajo turizem, podrobneje razčlenili in obdelali. Zaradi tega se včasih nismo ravnali po običajni shemi urbanističnih programov, ki obravnavajo dolinske predele ali naselja v ravnini.

Program je bil izdelan na Zavodu za spomeniško varstvo Ljubljana po sprejetih osnovah, zaključkih in smernicah pristojnih forumov in ustanov, v sodelovanju z zunanjimi sodelavci v letih 1961 - 1964

Zavod za spomeniško varstvo
Ljubljana

Lj. 6.VII.1964

M. Kopac